

Peers: The Development and Testing of the Teen Transition Inventory- a Self- and Parent Report Questionnaire on Psychosexual Functioning. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, Vol. 47, p.1716–1738. [in English].

8. Harrell, E. (2017). Crime against persons with disabilities, 2009-2015-Statistical tables. *Bureau of Justice Statistics*, U.S. Department of Justice. July, 17 p. [in English].
9. Hartman, D. (2014). Children and adolescents with Autism Spectrum Disorders (ASD) require specialized teaching strategies when learning about puberty, sexuality and relationships. London: Jessica Kingsley Publishers, 272 p. [in English].
10. Hendrickx S., & Hendrickx J. (2024). Women and Girls on the Autism Spectrum, Second Edition: Understanding Life Experiences from Early Childhood to Old Age. Jessica Kingsley Publishers, 368 p. [in English].
11. Howlin, P., & Moss (2012). P. Adults with Autism Spectrum Disorders. *The Canadian Journal of Psychiatry*, Vol. 57, Issue 5, P. 275–283. [in English].
12. Lai, M. C., Lombardo, M. V., Pasco, G., & Ruigrok, N. (2011). A Behavioral Comparison of Male and Female Adults with High Functioning Autism Spectrum Conditions. *PLoS ONE*, Edited by James G. Scott, vol. 6, issue 6, 10 p. [in English].
13. Stokes, M., & Kaur, A. (2007). High-functioning autism and sexuality: A parental perspective. *Autism*, Vol. 9, Issue 3. P. 266–289. [in English].
14. Trundle, G., Jones, K. A., Ropar, D., & Egan, V. (2022). Prevalence of victimisation in autistic individuals: A systematic review and meta-analysis. *Trauma, Violence, & Abuse*, 0 (0), P. 1-15. <https://doi.org/10.1177/15248380221093689> [in English].
15. Weiss, J., & Fardella, M. (2018). Victimization and Perpetration Experiences of Adults With Autism. *Frontiers in Psychiatry*, Vol. 9. 10 p. [in English].

Матеріал надійшов до редакції 4.05.2025 р.

УДК: 376-056.36

Крістіна Тороп,

доктор педагогічних наук,

директор КЗО «Спеціальна школа «ШАНС» ДОР»

torop.kristina@gmail.com

ORCID 0000-0002-2330-1960

RESEARCHER ID: ABD-2907-2020

Kristina Torop,

Doctor of Pedagogical Sciences

Комунальний заклад освіти «Спеціальна школа «ШАНС»
Дніпропетровської обласної ради»
49074, м. Дніпро, вул. Батумська, 2а

Municipal educational institution of the Dnipropetrovsk
Regional Council «Special School «CHANCE», Dnipro, Ukraine
49074, Dnipro, Batumska St., 2a

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ СПЕЦІАЛЬНОЇ ШКОЛИ

TO THE PROBLEM OF FORMING SOCIAL COMPETENCE IN STUDENTS WITH INTELLECTUAL DISABILITIES IN A SPECIAL SCHOOL

Анотація. Мета статті полягає в описі та аналізі методик, програм та педагогічних підходів, що використовуються для формування соціальної компетентності учнів з порушеннями інтелектуального розвитку (ПІР) у спеціальній школі, а також сприяти підвищенню професійної компетентності педагогів у цій сфері. У статті розглянуто актуальність проблеми формування соціальної компетентності учнів з ПІР у контексті сучасних тенденцій розвитку спеціальної освіти. Підкреслено, що соціальна компетентність є ключовим фактором успішної інтеграції в суспільство та самореалізації дітей з ПІР. Проаналізовано різні підходи до визначення соціальної компетентності в науковій літературі, зокрема акцент на комунікативних навичках, емоційній регуляції та здатності адаптуватися до соціальних ситуацій. Виявлено особливості розвитку соціальної сфери учнів з ПІР, зумовлені їх когнітивними, емоційними та поведінковими характеристиками. Наведено приклади конкретних методик для формування соціальної компетентності, таких як ігрова діяльність, моделювання ситуацій, соціальні історії, тренінги комунікативних навичок, робота в групах, використання наочності та позитивне підкріплення. Розглянуто особливості застосування цих методів та прийомів з урахуванням індивідуальних потреб учнів з ПІР та їх когнітивних, емоційних та поведінкових аспектів. Наведено приклади використання цих методів у освітньому процесі спеціальної школи, зокрема на уроках з різних предметів та в позаурочній діяльності. Зазначено, що формування соціальної компетентності учнів з ПІР є актуальною та

важливою проблемою сучасної спеціальної освіти. Її вирішення сприятиме успішній інтеграції учнів у суспільство, їхній соціальній адаптації, підготовці до самостійного життя та забезпеченню якості життя. Аналіз літератури та педагогічного досвіду свідчить про те, що соціальна компетентність є інтегрованою здатністю особистості ефективно взаємодіяти з соціумом. Учні з ППР часто відчують труднощі у соціальній взаємодії, що зумовлено особливостями їх розвитку. Ефективність корекційно-розвивальних програм залежить від урахування індивідуальних особливостей дитини, характеристик соціального середовища та організації освітнього процесу. Застосування різноманітних методів та прийомів, таких як ігрова діяльність, моделювання ситуацій, соціальні історії, тренінги комунікативних навичок, робота в групах, використання наочності та позитивне підкріплення, є ефективним засобом формування соціальної компетентності учнів з ППР. Важливим є системний, послідовний та індивідуальний підхід до навчання, а також співпраця педагогів з батьками та іншими фахівцями. Подальші дослідження у цьому напрямку мають бути спрямовані на удосконалення діагностичного інструментарію, розробку інноваційних програм, вивчення ефективності різних методів та прийомів, дослідження впливу різних факторів на формування соціальної компетентності та розробку методичних рекомендацій для педагогів.

Ключові слова: спеціальна освіта, компетентнісний підхід, соціальна адаптація, педагогічні технології, методи навчання.

Abstract. The purpose of the article is to describe and analyse the methods, programmes and pedagogical approaches used to develop the social competence of students with intellectual disabilities in special schools, as well as to promote the professional competence of teachers in this area. The article considers the relevance of the problem of forming the social competence of students with intellectual disabilities in the context of modern trends in the development of special education. It is emphasised that social competence is a key factor in the successful integration into society and self-realisation of children with IPD. Different approaches to the definition of social competence in the scientific literature are analysed, in particular, the emphasis on communication skills, emotional regulation and the ability to adapt to social situations. The peculiarities of the development of the social sphere of pupils with IPD, determined by their cognitive, emotional and behavioural characteristics, are revealed. Examples of specific methods for the formation of social competence are given, such as game activities, situation modelling, social stories, communication skills training, group work, the use of visuals and positive reinforcement. The peculiarities of applying these methods and techniques are considered, taking into account the individual needs of students with PID and their cognitive, emotional and behavioural aspects. Examples of the use of these methods in the educational process of a special school, in particular in lessons on various subjects and in extracurricular activities, are given. It is noted that the formation of social competence of students with IPD is an urgent and

important problem of modern special education. Its solution will contribute to the successful integration of students into society, their social adaptation, preparation for independent living and ensuring the quality of life. The analysis of literature and pedagogical experience shows that social competence is an integrated ability of an individual to interact effectively with society. Pupils with IPD often experience difficulties in social interaction due to their developmental characteristics. The effectiveness of correctional and developmental programmes depends on taking into account the individual characteristics of the child, the characteristics of the social environment and the organisation of the educational process. The use of various methods and techniques, such as game activities, situation modelling, social stories, communication skills training, group work, visualisation and positive reinforcement, is an effective means of developing the social competence of students with IPD. A systematic, consistent and individual approach to teaching, as well as the cooperation of teachers with parents and other professionals, is important. Further research in this area should be aimed at improving diagnostic tools, developing innovative programmes, studying the effectiveness of various methods and techniques, investigating the influence of various factors on the formation of social competence and developing methodological recommendations for teachers.

Key words: special education, competency-based approach, social adaptation, pedagogical technologies, teaching methods.

Актуальність дослідження. Сучасна система спеціальної освіти переживає етап трансформації, спрямований на забезпечення рівних можливостей для всіх дітей, зокрема й учнів з порушеннями інтелектуального розвитку (ПІР). У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема формування соціальної компетентності в учнів з ПІР, адже саме вона є ключовим фактором їх успішної інтеграції в суспільство та самореалізації.

Актуальність формування соціальної компетентності учнів з ПІР зумовлено низкою факторів:

– сучасне суспільство прагне до інклюзії, тобто залучення всіх людей, незалежно від їх особливостей, до активного життя. Учні з ПІР мають право на освіту в умовах, максимально наближених до звичайних, що передбачає їхню інтеграцію в загальноосвітній простір. Проте успішна інтеграція можлива лише за умови достатнього рівня розвитку соціальної компетентності;

– учні з ПІР часто відчують труднощі у соціальній адаптації, що проявляється у проблемах спілкування, встановлення контактів з однолітками та

дорослими, розуміння соціальних ситуацій та адекватного реагування на них. Формування соціальної компетентності сприяє подоланню цих труднощів та успішній адаптації учнів у різних соціальних середовищах;

– одним із завдань спеціальної освіти є підготовка учнів з ППР до самостійного життя. Соціальна компетентність є необхідною умовою для успішного виконання соціальних ролей, таких як працівник, член сім'ї, громадянин. Вона допомагає учням з ППР стати незалежними, самостійними та повноцінними членами суспільства;

– порушення інтелектуального розвитку можуть призводити до виникнення вторинних порушень, таких як соціальна дезадаптація, емоційна нестабільність, поведінкові проблеми. Формування соціальної компетентності сприяє корекції цих вторинних порушень та покращенню психоемоційного стану учнів;

– соціальна компетентність є важливим фактором, що впливає на якість життя людини. Вона забезпечує можливість задоволення потреб у спілкуванні, підтримці, визнанні, самореалізації. Розвиток соціальної компетентності учнів з ППР сприяє підвищенню їхнього рівня життя та добробуту.

Отже, формування соціальної компетентності учнів з ППР є актуальною та важливою проблемою сучасної спеціальної освіти. Її розв'язання сприятиме успішній інтеграції учнів у суспільство, їхній соціальній адаптації, підготовці до самостійного життя та забезпеченню якості життя.

Аналіз попередніх досліджень та наукових публікацій з проблеми формування соціальної компетентності в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку (ППР) в умовах спеціальної школи виявляє кілька ключових тенденцій та напрямів.

Різноманітність підходів до визначення та розуміння соціальної компетентності. У науковій літературі існує безліч визначень соціальної компетентності, що відображають різні аспекти цього складного феномену. Одні автори акцентують увагу на комунікативних навичках, як-от Гоулман, Д. (2018) у своїй концепції емоційного інтелекту, який є важливим компонентом соціальної компетентності, підкреслює роль комунікативних навичок у встановленні та підтримці міжособистісних стосунків. Він зазначає, що вміння слухати, розуміти

емоції співрозмовника та ефективно виражати власні емоції є ключовими для успішної соціальної взаємодії.

Інші акцентують увагу на емоційній регуляції. В дослідженні Trentacosta, C., Singh S. & Eidnes K. (2022) підкреслюється роль емоційної регуляції у соціальній компетентності. Дослідники зазначають, що вміння розпізнавати, розуміти та керувати власними емоціями, а також емоціями інших людей є важливим для успішної соціальної адаптації.

Деякі науковці акцентують увагу на здатності адаптуватися до соціальних ситуацій. Наприклад, Е. Еріксон у своїй теорії психосоціального розвитку розглядав соціальну компетентність як результат успішного вирішення людиною психосоціальних криз на різних етапах життя. Він стверджував, що люди, які успішно справляються з цими кризами, набувають соціальної компетентності та здатності адаптуватися до різних соціальних ситуацій.

Проте більшість дослідників сходяться на тому, що соціальна компетентність є інтегрованою здатністю особистості ефективно взаємодіяти з соціумом.

Визнання важливості соціальної компетентності для учнів з ППР. У численних дослідженнях (Біневич, 2024; Прохоренко & Ярмола, 2022; Рейда, 2021; Соколова & Кравець, 2022; Тороп, 2021; Утьосов, Утьосова & Вержиховська, 2022; Чеботарьова, 2022) підкреслюється, що соціальна компетентність є критично важливим фактором успішної інтеграції в суспільство та самореалізації учнів з ППР. Вона допомагає їм встановлювати та підтримувати позитивні міжособистісні стосунки, розуміти та враховувати соціальні норми та правила поведінки, розв'язувати конфліктні ситуації, адаптуватися до змінних умов середовища.

Виявлення особливостей розвитку соціальної сфери учнів з ППР. Дослідження засвідчують про те, що учні з ППР часто відчують труднощі у соціальній взаємодії, що зумовлено особливостями їх когнітивного, емоційного та поведінкового розвитку. Вони можуть мати проблеми з розумінням соціальних ситуацій, розпізнаванням емоцій, встановленням контакту з однолітками та дорослими, а також з адекватною реакцією на соціальні стимули.

Розробка та апробація різних моделей та програм формування соціальної компетентності. У науковій літературі представлено широкий спектр моделей та програм, спрямованих на формування соціальної компетентності учнів з ППР. Ці програми базуються на різних теоретичних підходах та охоплюють різноманітні методи та прийоми навчання, такі як рольові ігри, моделювання ситуацій, соціальні історії, тренінги комунікативних навичок тощо.

Аналіз ефективності корекційно-розвивальних програм. Дослідження з оцінки ефективності корекційно-розвивальних програм для учнів з ППР свідчать про те, що систематична та цілеспрямована робота з формування соціальної компетентності може принести позитивні результати. Учні, які беруть участь у таких програмах, демонструють покращення комунікативних навичок, емоційної регуляції, соціальної адаптації та поведінки.

Визначення факторів, що впливають на формування соціальної компетентності. Науковці виділяють різні фактори, що впливають на формування соціальної компетентності учнів з ППР, серед яких: індивідуальні особливості дитини (рівень інтелектуального розвитку, емоційно-вольова сфера, комунікативні здібності), характеристики соціального середовища (сімейне виховання, стосунки з однолітками, якість педагогічної взаємодії), організація освітнього процесу в школі (змістовне наповнення програм, методи та форми навчання, професійна компетентність педагогів).

Мета статті – описати та проаналізувати конкретні методики, програми та педагогічні підходи, що використовуються для формування соціальної компетентності учнів з ППР у спеціальній школі, а також сприяти підвищенню професійної компетентності педагогів у сфері формування соціальної компетентності.

Методологія дослідження. До основних методів дослідження увійшли: теоретичні (аналіз та синтез наукової літератури з проблеми соціальної компетентності учнів з порушеннями інтелектуального розвитку; порівняльний аналіз педагогічних підходів до розвитку соціальних навичок у спеціальній освіті; узагальнення практичного досвіду корекційної педагогіки); емпіричні методи (спостереження за поведінкою учнів у соціальних ситуаціях, опитування

та анкетування педагогів, батьків та учнів щодо їхньої соціальної взаємодії, аналіз продуктів діяльності учнів (щоденники спостережень, творчі роботи, поведінкові реакції).

Методологічна основа: особистісно-орієнтований підхід – врахування індивідуальних особливостей розвитку учнів з інтелектуальними порушеннями; компетентнісний підхід – розвиток практичних соціальних навичок через навчальну та позанавчальну діяльність; корекційно-розвивальний підхід – інтеграція соціальної та психологічної реабілітації у процес навчання; діяльнісний підхід – формування соціальної компетентності через активну взаємодію в колективі.

Таке поєднання методів дало змогу комплексно дослідити проблему та запропонувати ефективні шляхи розвитку соціальної компетентності учнів з ППР в умовах спеціальної школи.

Результати дослідження. У контексті сучасних тенденцій розвитку спеціальної освіти формування соціальної компетентності учнів з ППР розглядається як пріоритетне завдання. Для його успішного вирішення необхідна комплексна та системна робота, що містить:

- розробку та впровадження ефективних корекційно-розвивальних програм, спрямованих на формування соціальної компетентності;
- використання сучасних педагогічних технологій та методів навчання, що враховують особливості розвитку учнів з ППР;
- створення сприятливого соціально-педагогічного середовища в школі, що сприяє розвитку соціальної компетентності учнів;
- забезпечення співпраці педагогів, психологів, батьків та інших фахівців, які працюють з учнями з ППР.

У роботі з учнями з ППР використовуються різні педагогічні підходи, серед яких можна виділити: особистісно-орієнтований підхід, який передбачає індивідуальний підхід до кожної дитини з урахуванням її особливостей розвитку, потреб та можливостей; діяльнісний підхід – передбачає активну участь дітей у навчально-виховному процесі; компетентнісний підхід, що спрямований на формування у дітей ключових компетентностей.

Учні з порушеннями інтелектуального розвитку часто відчують значні труднощі в соціальній взаємодії, що зумовлено особливостями їх когнітивного, емоційного та поведінкового розвитку. Розуміння цих особливостей є ключовим для розробки ефективних стратегій підтримки та розвитку соціальної компетентності таких дітей.

Когнітивні особливості учнів з ППР, такі як уповільнений темп обробки інформації, труднощі з концентрацією уваги, обмежений обсяг пам'яті та знижена здатність до абстрактного мислення, істотно впливають на їх соціальну взаємодію. Діти з ППР можуть мати труднощі з розумінням соціальних ситуацій, їм може бути важко інтерпретувати складні соціальні сигнали, такі як міміка, жести, інтонації, а також розуміти контекст ситуації. Їм може бути важко спланувати свої дії у соціальній ситуації та передбачити можливі наслідки своєї поведінки. Діти з ППР можуть мати труднощі з перенесенням соціальних навичок, набутих в одній ситуації, на інші ситуації. Емоційна сфера учнів з ППР також має свої особливості. Вони можуть мати труднощі з контролем та регулюванням своїх емоцій, що може призводити до імпульсивної поведінки. Для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку характерна залежність від допомоги та підтримки дорослих у соціальних ситуаціях.

Зазначені особливості когнітивного, емоційного та поведінкового розвитку можуть суттєво ускладнювати соціальну взаємодію учнів з ППР. Вони можуть відчувати труднощі у встановленні та підтримці позитивних міжособистісних стосунків, розумінні соціальних норм та правил поведінки, розв'язанні конфліктних ситуацій та адаптації до змінних умов середовища.

Розуміння особливостей розвитку соціальної сфери учнів з ППР є необхідною умовою для надання їм ефективної допомоги та підтримки.

Формування та розвиток соціальної компетентності учнів з порушеннями інтелектуального розвитку є важливим завданням спеціальної школи. Існує широкий спектр методів та прийомів, які може бути використано для досягнення цієї мети.

Всі навчальні та корекційно-розвиткові програми, які використовуються в освітньому процесі в спеціальній школі, розробляються з урахуванням

особливостей розвитку дітей з ППР та спрямовані на розвиток їх когнітивної, емоційної та поведінкової сфер. Вони також зосереджені на формуванні соціально-побутових навичок, розвитку комунікативних здібностей, адаптації до життя в суспільстві. Зміст навчання для дітей з порушеннями інтелекту адаптований до їх пізнавальних можливостей. Він характеризується спрощенням матеріалу, конкретністю, практичною спрямованістю. Для дітей з порушеннями інтелекту найбільш ефективними є наочно-практичні методи навчання, ігрові методи, вправи, що передбачають багаторазове повторення та закріплення матеріалу. Діти з порушеннями інтелекту потребують більше часу для засвоєння навчального матеріалу, тому темп навчання для них є більш повільним.

Варто зазначити, що навчальні програми для нормотипових дітей та дітей з порушеннями інтелекту мають істотні відмінності, що зумовлено різними потребами та можливостями учнів. Програми для дітей з порушеннями інтелекту потребують адаптації до індивідуальних потреб учнів, обов'язкового проведення корекційно-розвиткової роботи, а також передбачають використання спеціальних методів та прийомів навчання.

До загальних методів та прийомів формування соціальної компетентності можна віднести:

Ігрову діяльність, вона є ефективним засобом розвитку соціальних навичок у дітей з ППР. Вони можуть бути спрямовані на розвиток комунікативних навичок, емоційної регуляції, вміння працювати в команді тощо.

Моделювання реальних життєвих ситуацій дає змогу дітям з ППР потренуватися у застосуванні соціальних навичок у безпечному середовищі.

Соціальні історії допомагають дітям з ППР зрозуміти соціальні ситуації та навчитися адекватно реагувати на них.

Тренінги комунікативних навичок, що спрямовано на розвиток вербальної та невербальної комунікації, вміння слухати, задавати питання, відповідати на критику тощо.

Роботу в групах, яка сприяє розвитку соціальної взаємодії, вмінню співпрацювати, домовлятися та вирішувати конфлікти.

Використання наочності, як-от картинки, відеоролики, допомагають дітям з ППР краще зрозуміти соціальні ситуації та правила поведінки.

Позитивне підкріплення. Важливо заохочувати та підтримувати дітей з ППР за їхні успіхи у соціальній взаємодії.

Формування соціальної компетентності – це важливий аспект навчання дітей з ППР. Ігрова діяльність, моделювання ситуацій, соціальні історії, тренінги, робота в групах, наочність та позитивне підкріплення – це інструменти, які в спеціальній школі використовують щодня.

На уроках часто використовується ігрова діяльність, де потрібно спілкуватися, домовлятися, просити про допомогу. Наприклад, «Телефон», «Крокодил», ігри з казковими персонажами. Діти вчаться слухати один одного, задавати питання, висловлювати свої думки та бажання. Ігри допомагають дітям розуміти та виражати свої емоції. Наприклад, такі ігри як «Покажи свій настрій», «Відгадай емоцію», «Розкажи, що тебе засмутило», вчать дітей розпізнавати емоції, розуміти їх причини та знаходити способи їх регулювання. Ігри дають можливість дітям вчитися взаємодіяти один з одним, спілкуватися, домовлятися, вирішувати конфлікти у безпечному та цікавому для них форматі.

В спеціальній школі часто використовуються рольові ігри, де діти можуть приміряти на себе різні соціальні ролі та потренуватися у спілкуванні в різних ситуаціях.

Для розвитку вміння працювати в команді використовуються ігри, де потрібно співпрацювати, допомагати один одному, досягати спільної мети. Наприклад, «Побудуй вежу», «Збери пазл», «Пройди лабіринт» та ін.

На уроках «Пізнаємо природу», «Здоров'я, безпека та добробут», «Соціально-побутове орієнтування» створюються ситуації, з якими діти можуть зіткнутися в реальному житті, наприклад, як попросити про допомогу, як відмовити, як вибачитися. Це допомагає їм підготуватися до реальних ситуацій та почуватися більш впевнено. Діти з ППР часто відчують труднощі саме в непередбачуваних ситуаціях. Моделювання допомагає їм стати більш адаптивними та гнучкими. Під час такої діяльності діти також вчаться

встановлювати контакт, слухати, задавати питання, відповідати на критику, використовувати вербальні та невербальні засоби спілкування.

Для формування та розвитку соціальної компетентності часто використовуються соціальні історії, щоб допомогти дітям зрозуміти складні соціальні ситуації та навчитися правильної поведінки. Наприклад, історія про те, як поводитися в їдальні, як попроситися на перерву, як звернутися до вчителя. Соціальні історії є дуже ефективними для дітей з ППР, оскільки вони допомагають їм візуалізувати ситуацію та зрозуміти, як реагувати.

Для кращого розуміння соціальних ситуацій та правил поведінки використовуються картинки, відеоролики, схеми та ін. Наприклад, картинки із зображенням різних емоцій, відеоролики з прикладами правильної поведінки, схеми, що показують, як вирішити конфлікт. Наочність є дуже важливою для дітей з ППР, оскільки вони краще сприймають інформацію візуально.

Багато уваги приділяється роботі в групах. Групова робота сприяє розвитку соціальної відповідальності, вмінню співпрацювати, домовлятися та вирішувати конфлікти. Наприклад, діти можуть працювати над спільним проектом, готувати виступ, організовувати гру та ін.

Важливо пам'ятати, що використання цих методів та прийомів має бути систематичним, послідовним та індивідуальним. Педагог повинен враховувати особливості розвитку кожної дитини, її потреби та можливості. Тільки тоді можна досягти позитивних результатів у формуванні соціальної компетентності учнів з ППР.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Незважаючи на значний прогрес у дослідженні проблеми формування соціальної компетентності учнів з ППР, низка питань потребує подальшого вивчення. Серед них – удосконалення діагностичного інструментарію. Необхідно розробити та стандартизувати інструменти, які дадуть змогу комплексно та об'єктивно оцінювати рівень розвитку соціальної компетентності учнів з ППР. Актуальним залишається питання розробки та апробації інноваційних програм. Потрібні нові ефективні програми, спрямовані на розвиток соціальної компетентності з урахуванням сучасних досягнень педагогічної науки та потреб практики.

Подальші дослідження у цьому напрямі сприятимуть підвищенню якості освіти дітей з ППР, їх успішній соціальній адаптації та інтеграції в суспільство, а також покращенню їхнього психоемоційного благополуччя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гоулман, Д. (2018). *Емоційний інтелект*. Vivat.
2. Trentacosta, C., Singh, S., & Eidnes, K. (2022). *Emotion Knowledge and Competence at School*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781138609877-REE158-1>
3. Біневич, І. (2024). Компетентнісний підхід у навчанні дітей з порушенням інтелектуального розвитку в контексті нової української школи. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 113(1), 135–158.
4. Прохоренко, Л.І., & Ярмола, Н.А. (2022). Стратегії психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами.
5. Рейда, К.В. (2021). Соціальна компетентність учнів з порушеннями інтелектуального розвитку. *EDITORIAL BOARD*, 91.
6. Соколова, Г.Б., & Кравець, Ю.О. (2022). Деякі аспекти соціально-психологічної компетентності як умови залучення підлітків з порушеннями інтелектуального розвитку до соціального простору. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*, (1), 140–143.
7. Тороп, К.С. (2021). Дослідження соціальної компетентності у школярів із порушеннями інтелектуального розвитку. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, (77), 64–68.
8. Утьосов, Я.А., Утьосова, О.І., & Вержиховська, О.М. (2022). Експериментальне дослідження стану сформованості соціальної компетентності підлітків з інтелектуальними порушеннями.
9. Чеботарьова, О.В. (2022). Сучасні підходи до змісту освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку: від теорії до практики. *Освіта осіб з особливими потребами: виклики*, 321.

REFERENCES

1. Goulman, D. (2018). *Emotiiniyi intelekt* [Emotional intelligence]. Vivat. [in Ukrainian].
2. Trentacosta, C., Singh, S., & Eidnes, K. (2022). *Emotion Knowledge and Competence at School*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781138609877-REE158-1> [in English].
3. Binevych, I. (2024). *Kompetentnisnyi pidkhid u navchanni ditei z porushenniam intelektualnoho rozvytku v konteksti novoi ukrainskoi shkoly* [Competence-based approach to

teaching children with intellectual disabilities in the context of the new Ukrainian school]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia*, 113(1), 135–158. [in Ukrainian].

4. Prokhorenko, L.I., & Yarmola, N.A. (2022). Stratehii psykholohichnoho suprovodu ditei z osoblyvymy osvithnimy potrebamy [Strategies of psychological support for children with special educational needs]. [in Ukrainian].

5. Reida, K.V. (2021). Sotsialna kompetentnist uchniv z porushenniamy intelektualnoho rozvytku [Social competence of students with intellectual disabilities]. EDITORIAL BOARD, 91. [in Ukrainian].

6. Sokolova, H.B., & Kravets, Yu.O. (2022). Deiaki aspekty sotsialno-psykholohichnoi kompetentnosti yak umovy zaluchennia pidlitkiv z porushenniamy intelektualnoho rozvytku do sotsialnoho prostoru [Some aspects of socio-psychological competence as a condition for the involvement of adolescents with intellectual disabilities in social space] *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Psykholohiia*, (1), 140–143. [in Ukrainian].

7. Torop, K.S. (2021). Doslidzhennia sotsialnoi kompetentnosti u shkoliariv iz porushenniamy intelektualnoho rozvytku [Research of social competence in schoolchildren with intellectual disabilities]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*, (77), 64–68. [in Ukrainian].

8. Utosov, Ya.A., Utosova, O.I., & Verzhychovska, O.M. (2022). Eksperymentalne doslidzhennia stanu sformovanosti sotsialnoi kompetentnosti pidlitkiv z intelektualnymy porushenniamy [An experimental study of the state of formation of social competence of adolescents with intellectual disabilities]. [in Ukrainian].

9. Chebotarova, O.V. (2022). Suchasni pidkhody do zmistu osvity ditei z porushenniamy intelektualnoho rozvytku: vid teorii do praktyky [Modern approaches to the content of education of children with intellectual disabilities: from theory to practice]. *Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: vyklyky*, 321. [in Ukrainian].

Матеріал надійшов до редакції 28.03.2025

УДК: 316.153.96.6:364]:314.

Ігор Хотенюк,

аспірант

khotenuk@gmail.com

ORCID ID: 0009-0001-1485-3907

Igor Khoteniuk,